

SECTION 2

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 811.161.2

Мунтян О. О.

к. філол. н., доцент,

доцент кафедри філології та перекладу

Київський національний університет технологій та дизайну

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ФЕМІНІТИВІВ
В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ**

Мова є явищем відносно стабільним. Для мовців вона протягом усього життя здається незмінною. Отже, мова – це одночасно і жива діяльність, і продукт минулого. Існує два підходи до вивчення мови: вивчення мови на певному часовому зрізі та вивчення мови в її історичному розвитку протягом тривалого часу. Для цього існують поняття синхронії та діахронії. Ці два основні підходи слугують для детального вивчення будь-яких мовних явищ і процесів. Уперше ґрунтовно дослідив їх швейцарський мовознавець Фердинанд де Сосюр. Взагалі, заклав теоретичні відмінності між синхронією та діахронією Вільгельм фон Гумбольдт, проте він не ввів поняття для позначення цих явищ, а лише зосередив увагу на необхідності розпізнавання історичних змін та стану мови при вивченні не тільки нерухомих статичних рис, а й дослідженні

мови в її історичному розвитку. Саме Фердинанд де Сосюр виокремив і дослідив процеси синхронії й діяхронії. Тому спершу варто визначити, що являють ці процеси.

Синхронія (від гр. *syn* "разом" *chronos* "час", тобто "одночасність") – 1) стан мови в певний момент її розвитку, в певну епоху; 2) вивчення мови в цьому стані (в абстракції від часового чинника).

Діахронія (від гр. *dia* "через" і *chronos* "час", тобто "різночасність") – 1) історичний розвиток мови; 2) дослідження мови в часі, в її історичному розвитку. Синхронія, таким чином, – це горизонтальний зріз (вісь одночасності), а діахронія – вертикальний зріз (вісь послідовності) [2, 35].

Дослідження фемінітивів в історичному плані було зроблено на основі використання двох підходів як аспектів до розкриття абстрактної категорії жіночності і конкретно фемінітивної підсистеми. Підхід синхронії використовують для вивчення й аналізу стану фемінітивної підсистеми на кожному часовому проміжку, для виявлення певних лексичних, словотвірних, стилістичних ознак, характерних тому чи іншому історичному етапі. Підхід діяхронії застосовують для визначення історичних змін загалом, а також для з'ясування змін окремих лексичних, словотвірних одиниць у фемінітивній підсистемі української мови [1, 31].

Принципи діяхронного й синхронного аналізу, розроблені Ф. де Соссюром, лягли в основу дослідження фемінативів Марії

Брус. В основу методики проведення дослідження, мовознавиця взяла періодизацію розвитку фемінітивної підсистеми, яка була розроблена відповідно до послідовності етапів розвитку української літературної мови [1, 32].

Використання діяхронічного й синхронічного аналізу у дослідженні М. Брус відкрило можливість визначити зміни у фемінітивній підсистемі на різних часових етапах. Також було визначено цілісність і незмінність досліджуваної підсистеми української мови, системність і регулярність фемінітивних явищ у синхронних зрізах (а саме: протоукраїнський період до X ст., давньоукраїнський XI – XV ст., староукраїнський XVI – XVII ст., новий XVIII – XIX ст. та сучасний XX – XXI ст.) [1, 32]. Характерним виявом певних процесів у фемінітивній підсистемі української мови на різних етапах її розвитку стала взаємодія старих і нових елементів. Сукупність словотвірних, лексичних ознак, успадкованих з минулого, стали моделями для творення і нових слів. Прикладом може слугувати аналогія успадкування із давньоукраїнської мови фемінітивів на *-овн-а-, -евн-а-, -ин-ая* в староукраїнську мову (*судиная, хоружиная, теслиная*) [1, 32 – 33]. Це ще раз засвідчує стабільність та цілісність підсистеми. Також використання діяхронного та синхронного підходів уможливило визначення змінності деяких елементів без серйозних впливів на підсистему. Завданнями діяхронного та синхронного підходів стали вивчення статичності, інтенсивності,

продуктивності, стабільності, взаємодії жіночих номінацій у словотвірному, лексичному аспектах.

Синхронію і діяхронію не можна розривати, оскільки сучасний стан мови є продуктом минулого її розвитку. Глибинне пізнання мови можливе лише за умови всебічного її вивчення як у синхронії, так і в діяхронії. Тому ці два підходи допомагають мовознавцям глибинно досліджувати фемінітивну підсистему.

Список літератури

1. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. 440 с.

2. Гмиря Л. В., Мунтян О. О. Еволюція вживання фемінітивів в українській мові. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2023. № 8(14) 2023. С. 40 – 53.

3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ. Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.